

Mirosława Puchalska

Irena Wyczańska (1 VIII 1925 - 14 IX 1981)

Biuletyn Polonistyczny 25/1-2 (83-84), 149-153

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IRENA WYCZAŃSKA

/1 VIII 1925 - 14 IX 1981/

14 września 1981 r. zmarła po nagłej, ciężkiej chorobie mgr Irena Wyczańska, z domu Krauze, z pierwszego małżeństwa Kucharska, pracownik naukowy Instytutu Badań Literackich PAN.

Urodziła się 1 sierpnia 1925 r. w Warszawie, w rodzinie inteligenckiej. Uczęszczała do gimnazjum im. Anny Wazówny, które ukończyła - już na nielegalnych kompletach - w r. 1942. W tymże roku rozpoczęła studia polonistyczne na tajnym uniwersytecie pod kierunkiem Juliana Krzyżanowskiego. Jej nauczycielami akademickimi byli również: Zofia Szmydtowa, Wacław Borowy, Witold Doroszewski, Władysław Tatarkiewicz, Tadeusz Kotarbiński. Atmosferę tych studiów sugestywnie przedstawił w r. 1961 w tomie zbiorowym "Z dziejów podziemnego Uniwersytetu Warszawskiego" Jerzy Pelc, kolega z tej samej grupy seminaryjnej.

Jak większość patriotycznej młodzieży czasu wojny, Irena Krauze brała żywy udział w konspiracji. Od roku 1937 należąc do harcerstwa, działała w ruchu oporu w ramach Szarych Szeregów (ZWZ, potem AK) - pod pseudonimem stanowiącym zdrobnienie jej imienia: Ika. W kręgu tych doświadczeń kształtował się jej charakter człowieka ofiarneho, współuczestnika odpowiedzialnych zadań zbiorowych. Już wtedy, tak jak i w przyszłości, umiała wiązać przemyślność z rozważą, upór z umiejętnością wychodzenia z trudnych sytuacji. W czasie powstania warszawskiego walczyła na Woli, Starym Mieście i Czerniakowie, wykonując w III kompanii "Giewont" batalionu "Zośka" zadania łączniczki.

Po powstaniu przebywała jakiś czas w okolicach Sochaczewa, w kwietniu zaś 1945 r. dotarła do Krakowa, gdzie zapisała

się na trzeci rok studiów, chwilowo na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po powrocie do Warszawy pomagała wraz z kolegami prof. Krzyżanowskiemu w rewindykacji i porządkowaniu księgozbioru Korbutianum.

Końcowe lata studiów (magisterium uzyskane w r. 1952) zmuszona była łączyć z pracą zarobkową. W r. 1948 zajmowała się sekcją wydawniczą Międzynarodowego Kongresu Intelktualistów, przez krótki okres zatrudniona była w Biurze Nadzoru Estetyki Produkcji przy Ministerstwie Kultury i Sztuki.

W kwietniu 1949 r. znalazła się w nowo powstającym Instytucie Badań Literackich, wśród niewielu osób, które zgromadził wokół siebie Stefan Żółkiewski, by stworzyć ośrodek naukowy nie znanego dotychczas u nas typu. Uczestniczyła w pracach założycielskich i organizacyjnych, zrazu oczywiście na szczeblu pomocniczym. Była kolejno asystentem i adiunktem, a w ostatnich latach starszym dokumentalistą dyplomowanym pełniącym funkcję kierownika pracowni. Pracowała najpierw w Bibliotece IBL, potem w Zakładzie Historii Literatury Okresu Pozytywizmu, badając czasopiśmiennictwo tej epoki, a także współpracując przy komentarzach do "Kronik" Prusa, wydawanych pod redakcją Zygmunta Szweykowskiego. Następnie wchodziła w skład sekretariatu naukowego Instytutu. W tym czasie pisywała artykuły informacyjne o jego działalności, m.in. do "Polonistyki" i "Pamiętnika Literackiego". Organizowała uroczystości Roku Mickiewicza i redagowała księgę UNESCO "Adam Mickiewicz 1798-1855. W stulecie śmierci" (1956).

Znajomość różnych zakresów pracy polonistycznej okazała się nadzwyczaj użyteczna w przedsięwzięciu, które stało się główną zasługą Ireny Wyczańskiej. Mowa o "Obrazie literatury polskiej XIX i XX wieku". Gdy po październiku 1956 Henryk Mar-

kiewicz rzucił pomysł zmodyfikowanej kontynuacji "Stu lat myśli polskiej", Wyczańska weszła do redakcji naczelnej tego wydawnictwa, blisko odtąd współpracując przez wiele lat z profesorami Markiewiczem i Wyką. Jej właśnie można zawdzięczać wytrwałą próbę realizacji ich nadziei naukowych i dydaktycznych związanych z "Obrazem literatury": próbę ukazania ciągłości tradycji narodowej, stworzenia pomostu metodologicznego między polonistyką dawną i nową, odkłamania zafałszowań ideologicznych, a na dzień bieżący - dostarczania studentom i nauczycielom publikacji, która zastąpiłaby niegotowy podręcznik uniwersytecki i przyniosła roboczy wybór tekstów literackich.

Talent organizacyjny Wyczańkiej, umiejętność pracy zespołowej i takt w kontaktach z ludźmi, umożliwiły jej pokierowanie rozległym i niejednorodnym gospodarstwem "Obrazu", uruchomienie na jego potrzeby systematycznych poszukiwań dokumentacyjnych mało zbadanego materiału, cierpliwe pokonywanie kłopotów wydawniczych, finansowych, kadrowych. Orientacja w problematyce kilku okresów historycznoliterackich oraz intuicja stylistyczna, zrozumienie hierarchii problemów badawczych i wyczucie zainteresowań czytelnicznych, pozwoliły jej prowadzić opiekę redakcyjną nad tomami zróżnicowanymi tematycznie i uczestniczyć przy tym w pracach bibliograficznych i adiustacyjnych, w przygotowaniach edytorskich i doborze ilustracji, a więc w czynnościach dyskretnych, nie dających satysfakcji autorskiej, ale zasadniczych dla ładu i rzetelności zamierzenia.

Irena Wyczańska czuwała nad wydaniem 14 tomów "Obrazu literatury polskiej", z czego do r. 1981 ukazało się początkowo w PWN, potem w Wydawnictwie Literackim 11 tomów o objętości blisko 8 tysięcy stron. Dwa ostatnio opublikowane tomy, dotyczące "Literatury polskiej w okresie międzywojennym" (seria VI,

t. I i II, Kraków 1979) przygotowała ponadto jako członek zespołu redakcyjnego serii, obok Jerzego Kwiatkowskiego i Jerzego Kądzieli. Współpracowała też, i to w części przeważającej, przy zestawieniu indeksów osobowych i tytułowych do zamkniętej już serii IV ("Literatura w okresie realizmu i naturalizmu") i V ("Literatura okresu Młodej Polski"). Kto korzystał z tych indeksów, wie, jak wiele pochłonęły one sumienności i wiedzy encyklopedycznej.

W tomie II seria IV (Warszawa 1966) znalazły się także dwie prace historycznoliterackie Jej autorstwa: sylwetki Walerii Marrené-Morzkowskiej i Stefanii Chłędowskiej. Wyczańska sięgnęła tu do literatury dalszego planu, ale wybrała ciekawe indywidualności kobiecego pióra, charakteryzując je wszechstronnie i subtelnie.

Powściągliwa ocena własnych możliwości badawczych, skromność, szacunek dla autorytetów naukowych, z którymi Irena Wyczańska miała możliwość obcować, stanowiły ujmujące cechy jej osobowości i sprawiały, że ta ładna pani o lekko kpiącym uśmiechu i pozornym poczuciu dystansu towarzyskiego była bardzo lubiana przez swoich kolegów i szefów; toteż udawało jej się przeprowadzać niejako mimochodem twarde i niewdzięczne zadania, których się podejmowała. Zawsze utożsamiała się z interesem Instytutu jako placówki społecznej i ideowej, będąc jedną z tych osób, które decydowały o wzajemnym zaufaniu skupionego tam środowiska.

Do jej poczucia odpowiedzialności i wrażliwego sumienia odwoływano się też wybierając ją kilkakrotnie w skład władz związkowych na terenie IBL, najpierw Związku Nauczycielstwa Polskiego (posiadała jego Złotą Odznakę), a po wydarzeniach sierpniowych 1980 r. - "Solidarności": 3 września weszła do

Komitetu Założycielskiego nowego Związku, wkrótce zaś do pierwszej Komieji Koła. Także i w tej sferze działania nieobecność Ireny Wyczańskiej odczuwana będzie dotkliwie.

Mgr Mirosława Puchalska